

Warszawa, 07-11-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.573.1.2021.JJ

Pan

Bartłomiej Łukasz Chmielowiec

Rzecznik Praw Pacjenta

ePUAP

Szanowny Panie Rzeczniku!

Jako Rzecznik Praw Obywatelskich, zgodnie z art. 18 ustawy z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (Dz.U. z 2020 r. poz. 2156), wykonuję funkcję niezależnego organu do spraw równego traktowania i w tym zakresie analizuję, monitoruję i wspieram realizację tej zasady w Polsce, m.in. w obszarze ochrony zdrowia. W ramach tego mandatu uwagę poświęcam także problemom, z jakimi borykają się osoby interpłciowe, i na które wskazują w kierowanych do mojego biura wnioskach.

Osoby interpłciowe rodzą się ze zróżnicowanymi cechami płciowymi, które nie wpisują się w definicje typowych ciał męskich lub żeńskich. W związku z tymi cechami są jedną z najbardziej narażonych na różne formy nadużyć i gorszego traktowania mniejszości społecznych. Naruszenia praw człowieka, z którymi się mierzą, w znacznym stopniu pozostają nieznanne opinii publicznej oraz decydentom.

Poza brakiem akceptacji i zrozumienia społecznego dla ich szczególnych doświadczeń wiele osób interpłciowych, przede wszystkim w okresie niemowlęcym i dziecięcym, narażonych jest również na naruszenia ich integralności cielesnej polegające na interwencjach medycznych dokonywanych bez ich osobistej, uprzedniej i w pełni

świadomej zgody. Dotyczy to, przede wszystkim, poddawania dzieci interpłciowych inwazyjnym operacjom chirurgicznym, mimo że w większości przypadków nie jest to bezwzględnie konieczne z medycznego punktu widzenia. Operacje te często za jedyny cel mają uzgodnienie wyglądu ciała z normą płciową. Z oczywistych powodów najczęściej przeprowadzane są bez świadomej zgody osób, których dotyczą, a które w późniejszym życiu ponoszą ich zdrowotne konsekwencje – m.in. w postaci nawracających infekcji, zaburzeń gospodarki hormonalnej, zaburzeń seksualności i płodności, czy też w zakresie zdrowia psychicznego.

Według badania opublikowanego przez Agencję Praw Podstawowych UE tak zwane operacje „normalizujące” płeć u interpłciowych niemowląt i dzieci są przeprowadzane w co najmniej 21 państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym m.in. w Polsce.¹ Warto w tym kontekście zaznaczyć, że w 2017 r. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy potwierdziło w swojej rezolucji pn. „Promowanie praw człowieka i eliminowanie dyskryminacji osób interpłciowych”, że tego rodzaju operacje stanowią poważne naruszenie integralności cielesnej oraz podkreśliło, że nie ma dowodów na ich długoterminowe pozytywne efekty.² Podobnie Parlament Europejski w 2019 r. w swojej rezolucji potępił leczenie i operacje mające na celu „normalizację” płci i zachęcił państwa członkowskie UE do przyjęcia przepisów zakazujących takich praktyk.³

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 12 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627, t.j. ze zm.; dalej jako: „ustawa o RPO”), prowadzę szczegółowe postępowanie wyjaśniające w celu zbadania sytuacji osób interpłciowych w Polsce, w szczególności w zakresie prawa tych osób do integralności i autonomii cielesnej oraz ochrony zdrowia.

¹ Zob. Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej, FRA A Focus Paper. The Fundamental Rights Situation of Intersex People, str. 6, Wiedeń 2015, dostęp pod adresem: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2015-focus-04-intersex_en.pdf [dostęp: 7 listopada 2022 r.].

² Zob. Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy numer 2191 z 2017 r., Promoting the human rights of and eliminating discrimination against intersex people, dostęp pod adresem: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24232> [dostęp: 7 listopada 2022 r.].

³ Zob. Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 14 lutego 2019 r. w sprawie praw osób interpłciowych (2018/2878(RSP)) (Dz.U.UE C z dnia 23 grudnia 2020 r.), dostęp pod adresem: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0128_PL.html [dostęp: 7 listopada 2022 r.].

W ramach tego postępowania dnia 1 lutego 2022 r. skierowałem wystąpienia do Ministra Zdrowia oraz Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, dotyczące, przede wszystkim, skali operacji przeprowadzanych na dzieciach interpłciowych ze względu na wskazane jednostki chorobowe określone w klasyfikacji medycznej ICD-10, związane ze zróżnicowaniem cech rozwoju płciowego.⁴

W odpowiedzi na wskazane pismo Minister Zdrowia poinformował, w jaki sposób – powołując się na wytyczne European Association of Urology dotyczące urologii dziecięcej – powinna być zorganizowana opieka zdrowotna dla dzieci ze zróżnicowanymi cechami płciowymi. Jednocześnie Minister Zdrowia podkreślił, że każdy pacjent ze zróżnicowanymi cechami płciowymi wymaga indywidualnego podejścia, stąd trudne jest przyjęcie jednej podstawy i schematu diagnostyczno-terapeutycznego. Pismo Ministerstwa Zdrowia zawiera również dane pozyskane z systemu Centrali Narodowego Funduszu Zdrowia w zakresie sprawozdanych przez świadczeniodawców hospitalizacji pacjentów z rozpoznaniem zasadniczymi wskazanymi w moim piśmie. Niestety, przekazana odpowiedź pomija kwestię negatywnych długoterminowych skutków interwencji chirurgicznych na osobach urodzonych ze zróżnicowanymi cechami płciowymi, na które zwraca uwagę środowisko osób interpłciowych.⁵ Kopię odpowiedzi Ministra Zdrowia uprzejmie przesyłam Panu Rzecznikowi w załączeniu do niniejszego pisma.

Ponadto, mając na względzie skomplikowaną, wymagającą wiedzy medycznej materię sprawy, w ramach postępowania wyjaśniającego zasięgnąłem także opinii ekspertek z zakresu nauk medycznych i prawnych, specjalizujących się w tematyce interpłciowości. W ich ocenie, przedstawionej w opinii medyczno-prawnej, każda decyzja o zabiegach chirurgicznych rekonstrukcyjnych mających na celu korekcję nietypowych narządów płciowych u osób z brakiem możliwości określenia przyszłej identyfikacji płciowej, powinna być podejmowana z udziałem pacjenta i z jego świadomą zgodą. Podyktowane jest to przede wszystkim nieodwracalnością tych operacji oraz wciąż dość wysokim ryzykiem niepowodzeń i powikłań około- i pooperacyjnych. Zalecenia podkreślają wyraźnie, że decyzję o wczesnej chirurgicznej interwencji wykonywanej w celach „znormalizowania” wyglądu zewnętrznych narządów płciowych, a nie profilaktyki czy

⁴ Zob. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mz-nfz-dzieci-cechy-biologiczne-obu-plci> [dostęp: 8 listopada 2022 r.].

⁵ Treść odpowiedzi dostępna pod adresem: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-03/Odpowiedz_MZ_16.03.2022.pdf [dostęp: 8 listopada 2022 r.].

poprawy funkcji, u osób z przewidywaną tożsamością płciową należy podejmować biorąc pod uwagę ryzyko tych powikłań. W opinii podkreślono również, że w każdym przypadku decyzji o interwencji chirurgicznej przeprowadzać ją należy wyłącznie w ośrodku z dużym doświadczeniem w tego typu zabiegach w celu zminimalizowania ryzyka powikłań.

W odniesieniu do powyższego, działając w oparciu o art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy o RPO, zwracam się do Pana Rzecznika z uprzejmą prośbą o udzielenie informacji, stanowiących odpowiedź na poniższe pytania:

- 1) Jaka liczba wniosków dotyczących naruszenia prawa pacjenta osób interpłciowych wpłynęła do Rzecznika Praw Pacjenta w ostatnich 10-ciu latach? Będę zobowiązany, o ile to możliwe, za wyodrębnienie w tej statystyce pacjentów z wrodzonym przerostem nadnerczy.
- 2) Jakiego rodzaju naruszeń dotyczyły wskazane wyżej wnioski?
- 3) Jakie czynności wyjaśniające zostały podjęte przez Rzecznika Praw Pacjenta w tych sprawach?
- 4) W ilu takich sprawach Rzecznik Praw Pacjenta stwierdził naruszenie praw pacjenta oraz podjął działania określone w art. 55 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2022 r. poz. 1876, t.j. ze zm.; dalej jako: „ustawa o prawach pacjenta”) oraz w ilu takich sprawach zarzuty nie zostały potwierdzone w toku postępowania prowadzonego przez Rzecznika Praw Pacjenta?
- 5) Czy Rzecznik Praw Pacjenta analizował sytuację osób interpłciowych w Polsce w odniesieniu do naruszeń praw pacjenta tej grupy osób, w szczególności w zakresie realizacji zadań określonych w art. 47 ust. 1 pkt 4-10 ustawy o prawach pacjenta? Jeśli nie, czy planowane jest podjęcie tego rodzaju działań.

Łączę wyrazy szacunku

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Załącznik:

- kopia pisma Ministra Zdrowia do Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 16 marca 2022 r. (znak: ZPR.07.2.2022.AB)